

KRISZTINAVÁROS

Mikor öregedni kezd az ember, egyre féltőbb szeretettel gyűjtögeti az emlékeket, melyek az ifjúkori bolondságokat juttatják eszünkbe. Az évek elrohannak, a ragyogó álmok szertefoszlanak, az élet nagy küzdelmei és nagy stációi idők során elfakulnak, de a légyotlok és találgatás a Krisztinában; templomát és vadgesztenyefáit, a holdvilágos esték poézisát, a Horváth-kertet, a Márvány-menyasszonyt és a Politischer Greislert, a Nagydíófát, meg a Gerstlüt, a rántott csirkét és az idei libát, a bolét, meg a pezsgőfröcsöt nem lehet elfelejteni soha. Kedves ez a Krisztinaváros, mely a fiatalágunkat és a régi emlékeinket juttatja eszünkbe és az sem változtat a dolgon, hogy a magasabb évszázadok pestiek között nagyon sokan vannak, kik a Krisztinaváros uccáin csak naplemente után ismerik ki magukat és fogalmuk sincs róla, hogy miképpen fest napvilág mellett Budának ez a finom, drága vidéke, mely annyi érdekességet rejtget.

Budaváros 500 forintért megveszi a Krisztinavárost

Budapest többi részéhez képest meglehetősen fiatal város a Krisztinaváros, mely körülbelül most tapossa a százötvenedik évét. Tulajdonképpen a „kalapos királynak“, II. Józsefnek köszönhetjük, hogy megindult a városodás útján, mert József császár hatalmas kertté, parkvárossá szeretne volna átalakítani ezt a Várhegy alján elterülő völgyet, melyet Mária Terézia lányáról neveztek el Krisztinavárosnak. Ha jobban megnézzük a dolgot, a Krisztinaváros most jubilál és talán ez a jubileum adta az ötletet a főváros tudós főlevéltárosának, *Gárdonyi* Albertnek, hogy kitűnő tanulmányban megpiszkálja a Krisztinaváros múltját és megírja betelepülésének történetét.

Gárdonyi Albert a Krisztinaváros életéből annak a száz esztendőnek a történetét írta meg, amely rávilágít arra, hogy a török uralom után egészen József császár idejéig milyen volt a császári igazgatás ezen a vidéken és az újonnan betelepült német lakosság miképpen verekszik, marakszik a katonasággal azokon a telkeken, szántókon és legelőkön, melyeken most az emeletes házak és paloták gyönyörű sora húzódik meg. A dolog úgy áll, hogy a török hódoltság megszűnése után a katonaság egyszerűen lefoglalta nagyrészt azokon a szántóföldeknek és legelőknek, melyek a váraljától nyugatra és északnyugatra terültek el. A mai Vérmező volt az első nagy terület, melyre a Vár katonai kommandánsa rátette a kezét és Buda város tanácsának minden tiltakozása ellenére máig megmaradt a katonaság kezén ez a hatalmas terület, melyet eleinte „Kommandáns-rétnek“, majd „Generális-kaszálónak“ neveztek a várbeliek és csak 1795 után, mikor *Martinovitsot* és társait lefejezték,

kapta a Vérmező nevet a Kommandáns-rét. De ha csak a Vérmezőt foglalta volna le a várparancsnok, abba talán még bele tudott volna nyugodni a budai polgárság; de báró *Pfeffershoven* várparancsnok ezenkívül lefoglaltatta azt a területet is, amely a Vár lábától kezdve a Székesfehérvári-hegy alatt egészen a Pálvölgy-i kőhidig a József- és Svábhegyek között elnyúlik. Egy részét magának foglalta le a várparancsnok, egy részét pedig a katonaság részére. A Kamara-inspektorátus nem szólt bele a dologba, mert a kamarazagató úgy beszélt meg a kommandánssal, hogy majd osztozkodnak. A polgárság természetesen tiltakozott az erőszakos foglalás ellen, úgyhogy *Pfeffershoven* 1703-ban — minden eshetőségre — telek-levelet váltott a Városmajortól északra fekvő 15 hold szántó és 20 hold rétből álló területre. Tíz év múlva pedig, mikor nyugalomba vonult, felajánlotta a lefoglalt területet a városi tanácsnak. Hosszú alkudozás után 500 forint vételárban egyeztek meg és Buda város tanácsa 1715-ben apróbb területekre parcellázva, 48 polgárnak adta el azt a vidéket, amelyet *Pfeffershoventól* 500 forintért visszavásárolt.

Az új városkommandáns nem enged

Az új városparancsnok: gróf *Regál* azonban nem akarta akceptálni azt az egységet, amelyet elődje kötött Buda város tanácsával és azt mondta, hogy *Pfeffershovennek* nem volt joga ehhez a tranzakcióhoz, mert a lefoglalt terület a mindenkor várparancsnok tulajdona. Gróf *Regál* úgy bizonyította be, hogy neki van igaza, hogy saját marháival és az eráris jószággal legeltette le a 48 budai polgár szénáját. 1717-ben új ember lett a várparancsnok; báró *Löffelholz*, de *Löffelholz* sem akarta visszadni a polgárságnak a vitás földeket és a budai tanács hiába szaladgált fűhöz-fához jogorvoslatért, legfeljebb biztatást kapott, amivel bizony nem sokra ment. A budai tanács először a haditanácshoz ment instanciájával, majd a kamarai kormányzósághoz, végül az udvari kancelláriához fordult és most már a Vérmező területét is visszakövetelte. A várkommandáns erre, hogy megmutassa, milyen nagy úr, majort és nyaralót is építtetett a mai Városmajor tájékán; a felsőbbség pedig nem akart komolyan foglalkozni a polgárság panaszaiival.

1723-ban az országgyűlés elé került a nagy ügy és a diétán végre Buda városának adtak igazat. A kommandáns azonban fűtyült az országgyűlésre és nem adta vissza a lefoglalt területet, mert szerinte ezek a területek a mindenkor várparancsnokéi, tehát *Pfeffershovennek* nem volt joga eladni azokat a városnak. Ha a városnak, úgy-

mond, követelmivalója van, akkor követelje vissza az egykori kommandáns özvegyén az 500 forintos vételárat. Csak 1729-ben jutott dűlőre a vita, mert akkorra már a haditanács is megúnta a sok instanciát és azt óhajtotta, hogy a kommandáns egyezzen meg a várossal. Meg is egyeztek. Eszerint a város visszakapja a pörös földeket, ellenben a várparancsnok kapott örök tulajdonul 11 hold földet és rétet és kapta azt a több mint 5 holdnyi területet, amelyen a majorja és a nyaralója állott, azzal a kikötéssel, hogy mihielyt gróf *Daun* várparancsnok ott-hagyja a hivatalát, Buda városának elővételi joga lesz ezekre a területekre. Mikor *Daun* nyugalombavonult, a város 3000 forintért csakugyan megváltotta a *Daun* gróf földjét és nyaralóját.

1752-ben Buda város megpróbálta visszaszerezni a Vérmezőt is, de nem sikerült. Ellenszolgáltatásként a haditanács olyan követelésekkel lépett fel, amelyet a város nem tudott teljesíteni. Azóta is többször felmerült a Vérmező megváltásának a problémája. Voltak viták, pörök és tárgyalások, amelyek mindig azzal végződtek, hogy a Vérmező máig is a katonai kincstáré.

A Városmajor

Most már tehát jó idő óta Buda városé a mai Városmajor területe, de nem sok hasznát vette. Végre 1783 táján az az ötlet kerekedett a magisztrátusban, hogy megszabadítják a várost ettől a területtől; árverésen eladják, ki is hirdették a licitációt, de vevő nem akadt. Akkoriban történt, hogy a budai egyetem füvészkertjét a császár sétakertté akarta átalakítani, hogy a budai császári hivatalok tisztviselőinek legyen hol tölteniük a szabad idejüket. A budai füvészkert azért vált feleslegessé, mert az egyetemet Pestre helyezték át és a császár azt akarta, hogy adják oda Budának ingyen a botanikus kertet, ha a város vállalkozik rá, hogy fával beülteti és gondját viseli. A magisztrátus azt válaszolta, hogy a füvészkertnek terméketlen, száraz a talaja, nem alkalmas a kertté való átalakításra. Ellenben szívesen csinál kertet a mai Városmajorból, ha ellenértékül beépítés céljára megkapja a füvészkertet. Ebbe a császár nem ment bele, hanem megparancsolta, hogy csináljanak nyilvános parkot a Városmajorból. Így született meg a Városmajor. Később mégis csak beépült a botanikus kert és ma is itt vannak a Krisztinaváros legkedvesebb háza. Itt van többi között a Karátsonyi-palota is, melynek területét *Krammerlauf Ignác* városbírótól vásárolták meg a Karátsonyiak. Az a hatalmas terület, amelyet mi Horváth-kert néven ismerünk, amelyen ma a krisztinavárosi nyári színpark áll, eredetileg sokkalta nagyobb terület volt és majdnem a Vérmezőig húzódott. Ez a terület annakidején gróf *Niczky* kamaralnök vette meg. *Niczkytől* *Percel* rendőrigazgató vásárolta meg és *Perceltől* ezután szentgyörgyi Horváth *Zsigmond* udvari tanácsos váltotta magához.

Szóval eredetileg a Városmajor is, a Horváth-kert is és az egész Várhegy alja mind-mind a katonaságé volt. A kommandáns ökrei és tehenei legelésztek rajta, éppúgy, mint a Vérmezőn és az egész Krisztinaváros hátán. A kommandáns hordatta be a szénát és a polgárságnak úgy kellett visszapörölni minden talpalatnyi földet. Ezeknek a pöröknek a történetét írta meg *Gárdonyi* Albert abban a tanulmányosorozatban, mely „Tanulmányok Budapest múltjából“ címen a napokban fog megjelenni a főváros kiadásában. Száz esztendeig tartottak a viták, a pörök és az instancijárások és százötven esztendeig tartott, míg a Vár alján elterülő mezők, legelők, kaszálók és szántóföldek emeletes palotákkal épültek be és Krisztinaváros lett a Krisztinavároshól.